

De arbeidsmarkt voor orthoptisten

Een capaciteitsraming voor de instroom in de opleiding orthoptie
na 2023

Elize Vis
Linda Flinterman
Ronald Batenburg

NIVEL
Kennis voor betere zorg

Het Nivel levert kennis om de gezondheidszorg in Nederland beter te maken. Dat doen we met hoogwaardig, betrouwbaar en onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek naar thema's met een groot maatschappelijk belang. 'Kennis voor betere zorg' is onze missie. Met onze kennis dragen we bij aan het continu verbeteren en vernieuwen van de gezondheidszorg. We vinden het belangrijk dat mensen in staat zijn om deel te nemen aan de samenleving. Ons onderzoek draait uiteindelijk om de vraag hoe we de zorg voor de patiënt kunnen verbeteren. Alle onderzoeken publiceert het Nivel openbaar, dat is statutair vastgelegd.

September 2023

ISBN 9789461228178

030 272 97 00

nivel@nivel.nl

www.nivel.nl

© 2023 Nivel, Postbus 1568, 3500 BN UTRECHT

Gegevens uit deze uitgave mogen worden overgenomen onder vermelding van Nivel en de naam van de publicatie. Ook het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning in artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Voorwoord

In deze rapportage worden de uitkomsten beschreven van een onderzoek naar de arbeidsmarkt van orthoptisten in Nederland. De huidige situatie en toekomstige ontwikkelingen in de vraag naar en het aanbod van orthoptisten zijn op basis van verschillende bronnen en methoden cijfermatig in kaart gebracht. Het resultaat is een capaciteitsraming, waarmee voor een aantal scenario's de benodigde instroom in de opleiding orthoptie voor de toekomst is bepaald. Ook wordt gekeken naar andere manieren om evenwicht op de arbeidsmarkt te bewerkstelligen.

Dit onderzoek is door het Nivel uitgevoerd in opdracht van de Nederlandse Vereniging van Orthoptisten (NVVO). Dank gaat uit naar de begeleiding vanuit de NVVO door Ilse Kouters-Verwijlen en Theo Bisschops.

Ook gaat onze dank uit naar de begeleidingscommissie, de opleiding orthoptie voor het aanleveren van gegevens en alle orthoptisten die de vragenlijst hebben ingevuld. Dankzij hun medewerking kon dit onderzoek worden uitgevoerd.

Utrecht 2023, de auteurs

Inhoud

Voorwoord	3
Samenvatting	5
1 Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Onderzoeksvragen	7
1.3 Leeswijzer	7
2 Methode	8
2.1 Het rekenmodel voor de capaciteitsraming	8
2.2 Gegevensbronnen	10
3 Het beschikbare aanbod aan orthoptisten	13
3.1 Nu werkzame orthoptisten	13
3.2 Orthoptisten in opleiding, nu en in de toekomst	14
3.3 Aanbodparameters voor het ramingsmodel	15
4 Het benodigde aanbod aan orthoptisten	16
4.1 Onvervulde vraag	16
4.2 Demografie	16
4.3 Effecten van niet-demografische ontwikkelingen	16
4.4 Vraagparameters voor het ramingsmodel	19
5 Benodigde instroom in de opleiding orthoptie	20
5.1 Beschikbaar aanbod	20
5.2 Benodigd aanbod	21
5.3 Benodigde instroom	22
5.4 Effect van de verschillende factoren op de uitkomsten	22
5.5 Conclusie en aanbevelingen	23
Literatuur	24
Bijlage A Vragenlijst orthoptisten	25

Samenvatting

Doel en aanleiding

Het doel van dit onderzoek is een capaciteitsraming uit te voeren voor de orthoptisten. Hiervoor is gebruik gemaakt van verschillende bronnen en het rekenmodel voor capaciteitsramingen zoals door het Nivel ontwikkeld. Op basis van drie verschillende scenario's is berekend hoe het beschikbare en benodigde aanbod aan orthoptisten zich zal ontwikkelen in de komende 20 jaar. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Nederlandse Vereniging van Orthoptisten (NVVO).

Aanpak en scenario's

In het onderzoek is eerst het huidige aanbod aan orthoptisten in kaart gebracht. Dit is gedaan door een enquête onder orthoptisten uit te zetten, gegevens van de opleiding te analyseren, en hiermee een prognose te maken over ontwikkelingen in het beschikbare aanbod in de komende 20 jaar. Ten tweede is onderzocht wat relevante toekomstscenario's zijn, op basis van literatuuronderzoek en scenario workshops. Op basis hiervan zijn er drie toekomstscenario's voor het toekomstige benodigde aanbod doorgerekend met het ramingsmodel dat het Nivel hiervoor heeft ontwikkeld.

Ontwikkelingen in vraag en aanbod in de komende 20 jaar

De eerste uitkomst van de capaciteitsraming is dat er momenteel een tekort is aan orthoptisten van 3-6%. Met de huidige verwachte instroom in de opleiding zal het aantal orthoptisten in de komende 20 jaar met 27% toenemen en wordt dit huidige tekort overwonnen. Er zijn drie scenario's doorgerekend. Eén waarin alleen demografische ontwikkelingen worden meegenomen (hierover bestaat relatief weinig onzekerheid), één waarin verwacht wordt dat de vraag naar orthoptisten groeit omdat orthoptische zorg in grotere mate naar de eerste lijn en ZBC's zal verplaatsen en één waarin de orthoptie een sterke positie in de tweede lijn behoudt, maar er wel wat taakverschuiving plaatsvindt naar andere beroepen.

Resultaat van de raming

De verhouding tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt voor orthoptisten laat op het moment van dit onderzoek een klein tekort zien. In de komende jaren zal door de toename van het aantal nieuwe orthoptisten dit tekort naar verwachting snel worden ingelopen. Ook laat het ramingsmodel zien dat de capaciteitsgroei de toename in de verwachte toekomstige vraag voor twee van de drie doorgerekende scenario's zal overstijgen. Het ramingsmodel heeft doorgerekend welke opleidingsinstroom voldoende zou zijn om in de toekomst evenwicht tussen aanbod en vraag te bereiken en te behouden. Gegeven alle aannames en het streven naar evenwicht tussen vraag en aanbod zou de huidige opleidingsinstroom eventueel naar beneden bijgesteld kunnen worden in het demografische en intramurale scenario. De keuze hiervoor is echter een beleidsmatige keuze. De relatief grote beschikbare capaciteit aan orthoptisten in de toekomst kan een goede randvoorwaarde zijn voor bijvoorbeeld verschuiving naar de eerste lijn, zoals in één van de scenario's is doorgerekend. De mate waarin dit effect zal hebben op de vraag naar orthoptisten is echter onzeker. Mocht de inschatting ongeveer uitkomen, dan is het aantal orthoptisten alsnog hoog, maar mocht de verschuiving naar de eerste lijn harder gaan dan gedacht dan kan dit anders uitpakken. Het blijft dus van groot belang de arbeidsmarkt te blijven monitoren, zodat deze in de toekomst ook aan blijft sluiten bij de vraag.

1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de aanleiding van dit onderzoek beschreven. Daarnaast worden de onderzoeksvragen geformuleerd.

1.1 Aanleiding

Anno 2023 is er behoefte aan een capaciteitsraming voor orthoptisten en een daaruit volgend instroomadvies voor de opleiding op landelijk niveau. Deze behoefte komt voort uit verschillende ontwikkelingen binnen het vakgebied. Daarnaast zijn er ook breder binnen de gezondheidszorg ontwikkelingen die de vraag naar orthoptisten kunnen (gaan) beïnvloeden. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de demografische en epidemiologische veranderingen van de Nederlandse bevolking. Verder is er ook de mogelijke uitbreiding van taken en bevoegdheden voor orthoptisten om meer geavanceerde oogzorg te leveren, en zo ook taken of patiëntgroepen van bijvoorbeeld oogartsen over te nemen.

De ontwikkelingen aan zowel de vraag- als aanbodkant van de arbeidsmarkt bepalen de huidige en toekomstige arbeidsmarktbehoefte aan orthoptisten in Nederland. Dit kan gemodelleerd en doorgerekend worden met een capaciteitsraming, waarbij het streven naar evenwicht op de arbeidsmarkt het centrale doel is. Instroombijstelling of -regulering is bij de meeste capaciteitsramingen het centrale beleidsinstrument om evenwicht bereiken, maar is niet altijd haalbaar. Mocht een capaciteitsraming als uitkomst een forse verhoging van de instroom hebben, dan kan dit mogelijk binnen de opleidingen niet altijd gerealiseerd worden. En ook past de benodigde groei mogelijk niet vanwege de beperkte beschikbare beroepsbevolking.

In dit geval zal een raming gericht zijn op het geven van een instroomadvies voor de bacheloropleiding tot orthoptist (die enkel aan de Hogeschool Utrecht wordt aangeboden). Het ramingsonderzoek kan een instroombijstelling betekenen; maar of dit zo is, en hoe groot die bijstelling zal zijn, wordt bepaald door verschillende varianten die in het ramingsmodel worden doorgerekend. En mocht een instroombijstelling niet haalbaar zijn, dan wordt ook gekeken naar andere oplossingsrichtingen die mogelijk het evenwicht tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt voor orthoptisten kan verbeteren.

Het hoofddoel van een capaciteitsraming ligt op systeemniveau, om balans tussen vraag en aanbod op korte en lange termijn te bereiken of te behouden. Daarmee wordt invulling gegeven aan een strategisch arbeidsmarktbeleid waarin ongewenste schommelingen, tekorten en overschotten aan orthoptisten in Nederland zoveel mogelijk worden voorkomen.

Het beroep orthoptist

De orthoptist is één van de paramedische beroepen die Nederland rijk is. Het vakgebied richt zich op verschillende oogafwijkingen, zoals scheelzien, dubbelzien en luie ogen, allemaal afwijkingen in de samenwerking van de ogen en de oogmotoriek (NVVO). De hbo opleiding tot orthoptist duurt 4 jaar. Het merendeel van de orthoptisten werkt in ziekenhuizen, maar er wordt in toenemende mate in andere werkvelden gewerkt, zoals in optiekzaken.

1.2 Onderzoeksvragen

De volgende onderzoeksvragen worden in dit onderzoek beantwoord:

1. Ten aanzien van het aanbod op de arbeidsmarkt van orthoptisten in Nederland zijn de onderzoeksvragen:
 - *Hoeveel orthoptisten (in personen en fte) zijn er werkzaam in Nederland, naar leeftijd en geslacht? En hoe is hun werktijd verdeeld naar regio, sector, cliënt- en niet cliëntgebonden tijd?*
 - *Hoe zal het arbeidsaanbod van orthoptisten zich als resultaat van in- en uitstroom in de komende 10 tot 20 jaar ontwikkelen?*
 - *Wat is tot nu toe de in- en uitstroom geweest op de Nederlandse arbeidsmarkt van orthoptisten, ook vanuit andere landen?*
2. Ten aanzien van de vraag op de arbeidsmarkt van orthoptisten in Nederland zijn de specifieke onderzoeksvragen:
 - *Wat is de huidige onvervulde vraag naar orthoptisten, afgaande op de huidige vacaturegraad, wachtlijsten en de regionale spreiding hierin binnen Nederland?*
 - *Hoe zal de vraag naar orthoptisten zich de komende 10 tot 20 jaar ontwikkelen?*
3. En ten aanzien van de aansluiting tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt van orthoptisten in Nederland zijn de specifieke onderzoeksvragen:
 - *de toekomstige aansluiting tussen vraag en aanbod over 10 jaar tot 20 jaar*
 - *wat volgt hieruit omtrent de benodigde instroom in de bacheloropleiding om binnen 10 tot 20 jaar evenwicht tussen vraag en aanbod te bereiken?*

De antwoorden op deze drie onderzoeksvragen leiden tot een instroomadvies voor de opleiding orthoptie. Daarnaast wordt er een impactanalyse uitgevoerd op dit instroomadvies. De impactanalyse geeft inzicht in hoe dit advies tot stand komt en hoe de verschillende factoren die het beschikbare en benodigde aanbod aan orthoptisten beïnvloeden hier invloed op hebben.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden alle bronnen en methoden die in dit onderzoek zijn gebruikt toegelicht. In hoofdstuk 3 gaan we in op de capaciteit (ofwel het beschikbare aanbod) aan orthoptisten. Hoofdstuk 4 staat de vraag naar orthoptisten (ofwel het benodigd aanbod) centraal. Als laatste worden de uitkomsten van het ramingsmodel wat betreft de verhouding tussen het beschikbaar en benodigd aanbod nu en in de toekomst besproken.

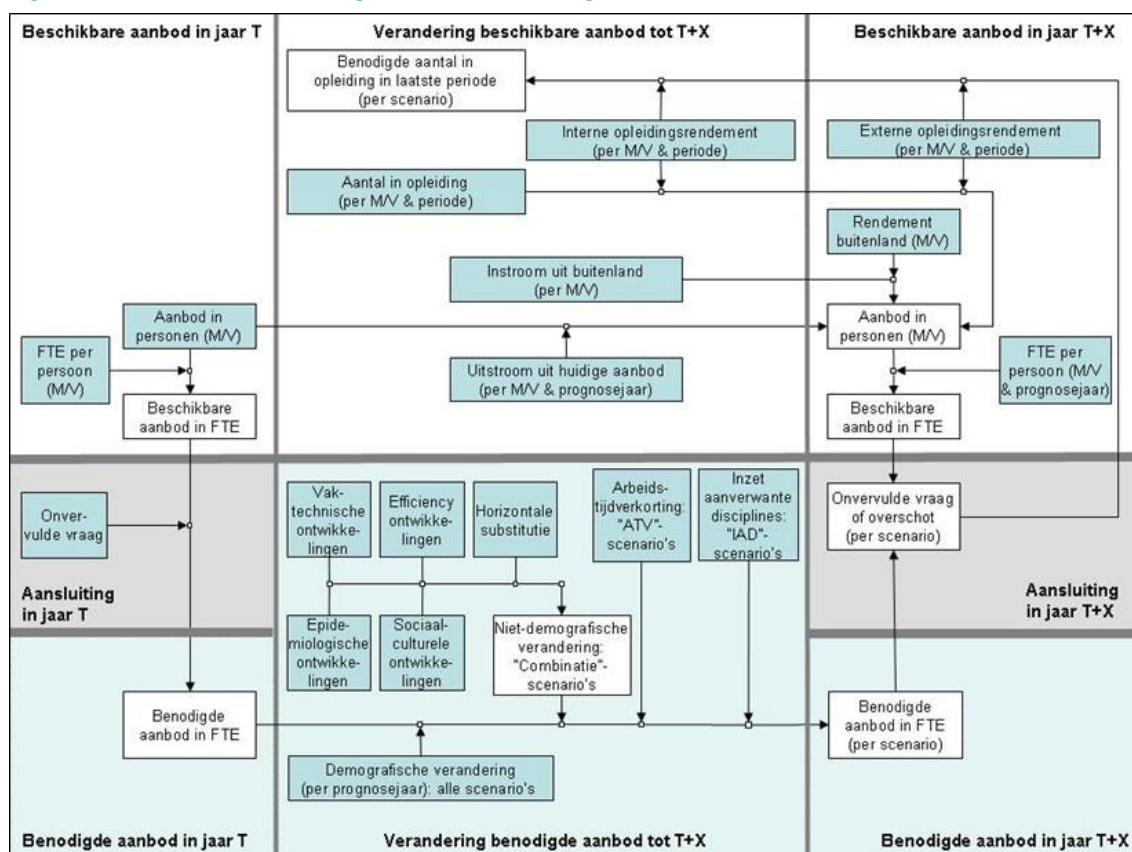
2 Methode

In dit hoofdstuk worden de gebruikte methoden en bronnen voor dit onderzoek beschreven.

2.1 Het rekenmodel voor de capaciteitsraming

Het ramingsmodel zoals het gebruikt wordt voor dit onderzoek is schematisch weergegeven in Figuur 1. Het model is opgedeeld in twee lagen: het beschikbare aanbod van een beroepsgroep (de bovenste witgekleurde helft van de figuur) en het benodigde aanbod van een beroepsgroep (de onderste blauwgekleurde helft van de figuur). Daarnaast kent het model drie kolommen: het heden (jaar T, de linker kolom), de toekomst (jaar T+X, de rechter kolom) en wat daartussen gaat veranderen (verandering tussen jaar T en T+X, de middelste kolom). De twee grijze blokken in de figuur gaan over de aansluiting van vraag en aanbod in het heden (jaar T) en in de toekomst (jaar T+X).

Figuur 1 Schematische weergave van het ramingsmodel

Het "heden" of "jaar T", wordt ook wel het *basisjaar* genoemd. Dit is het jaar van waaruit gerekend wordt. Voor de "toekomst", of "jaar T+X", kan "X" jaar vooruitgekeken worden.

Jaar T+X wordt het *evenwichtsjaar* genoemd en kan verschillen. In de ramingen wordt gewerkt met twee evenwichtsjaaren een op de kortere en een op de iets langere termijn. Voor deze raming is gekozen voor de jaren 2033 en 2038. Hiermee wordt er gestreefd naar evenwicht over 10 en 15 jaar.

De verschillende blokjes in de figuur zijn wit of blauw gekleurd. De blauwe blokjes worden op basis van verschillende bronnen berekend en ingevoerd in het model. De witte blokjes betreffen uitkomsten die door het model zijn berekend op basis van de ingevoerde onderdelen.

Ook staan bij een aantal blokjes toevoegingen tussen haakjes vermeld:

- “Per M/V”: dit houdt in dat deze onderdelen apart voor mannen en vrouwen worden gespecificeerd om rekening te kunnen houden met hun verschillen op dat specifieke onderdeel (bijvoorbeeld uitstroom of aantal werkzame fte’s). Voor de raming onder orthoptisten is er geen rekening gehouden met de geslachtsverschillen, omdat 99% van de beroepsgroep bestaat uit vrouwen en het onderscheid daardoor geen verschil geeft in het resultaat.
- “Per periode”: dit houdt in dat deze onderdelen voor een aantal jaren tussen T en T+X worden gespecificeerd zodat rekening gehouden kan worden met cohorten en trends.
- “Per scenario”: dit houdt in dat deze onderdelen voor bepaalde scenario’s worden gespecificeerd.
- “Per prognosejaar”: dit houdt in dat deze onderdelen voor een aantal verschillende prognosejaren kunnen worden gespecificeerd. Dit is bijvoorbeeld afhankelijk van de opleidingsduur of eventuele reorganisaties in het onderwijssysteem.

De werking van het rekenmodel is vervolgens uit te leggen in een drietal stappen.

1. Allereerst wordt bepaald hoe de beschikbare en benodigde capaciteit zich in de huidige situatie tot elkaar verhouden (het vlak “aansluiting in jaar T”). Hier wordt dus gekeken of er in de huidige situatie sprake is van een overschot of tekort aan orthoptisten, uitgedrukt in een percentage dat wordt omgerekend naar fte.
2. Daarna wordt geschat hoe de beschikbare en benodigde capaciteit zich zal ontwikkelen tot aan een bepaald evenwichtsjaar (“jaar T+X”). Aan de bovenkant van de figuur staan de belangrijkste factoren die de beschikbare capaciteit in het prognosejaar bepalen. Het gaat hier om de instroom en uitstroom van de beroepsgroep van orthoptisten. De instroom wordt voornamelijk bepaald door het aantal personen dat de opleiding heeft afgerond of gaat afronden en hun rendement (de kans dat zij in de beroepsgroep instromen na hun studie en hier ook werkzaam in zijn (in een bepaald prognosejaar)). De uitstroom heeft betrekking op uittrede uit de huidige beroepsgroep, door bijvoorbeeld pensionering maar ook voortijdig vertrek uit het beroep en/of Nederland. Aan de onderkant van de figuur worden de belangrijkste factoren geschat die de ontwikkeling van de benodigde capaciteit aan orthoptisten tussen T en T+X bepalen. Deze factoren zijn grofweg in te delen in twee type factoren. Ten eerste factoren die de vraag kunnen verhogen of verlagen op basis van ontwikkelingen in de bevolking en hun zorgvraag (toename aan bepaalde patiëntengroepen, vergrijzing). En ten tweede factoren die de vraag naar orthoptisten kunnen verlagen of verhogen op basis van ontwikkelingen in het vakgebied (bijvoorbeeld verschuivingen van aandachtsgebieden, organisatieverandering en taakherschikking).
3. Ten slotte wordt bepaald hoe de beschikbare en benodigde capaciteit zich tot elkaar verhouden (“aansluiting in jaar T”). Uit dit verschil wordt vervolgens afgeleid hoe veel personen (meer of minder) in de periode tussen T en T+X moeten worden opgeleid om in het prognosejaar evenwicht te bereiken tussen vraag en aanbod. Daarnaast kan met het ramingsmodel de impact van de bijstelling van andere factoren worden doorgerekend, zoals het beïnvloeden van de uitstroom van de huidige beroepsgroep orthoptisten of het in- en extern rendement van de cohorten orthoptisten in opleiding

2.2 Gegevensbronnen

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende gegevensbronnen die in deze paragraaf worden toegelicht.

2.2.1 Enquête onder orthoptisten

In het voorjaar van 2023 is een web-enquête uitgezet onder orthoptisten. De enquête is zo kort mogelijk gehouden om de belasting voor respondenten zo klein mogelijk te houden. De volgende gegevens zijn uitgevraagd:

- Leeftijd;
- Start en einddatum van de opleiding;
- Werkzaamheid;
- Uur en fte;
- Type organisatie;
- Verwachte leeftijd waarop men stopt met werken als orthoptist;
- Redenen om te stoppen met werken of al gestopt te zijn met werken.

De enquête is te vinden in Bijlage A. De doelgroep voor de enquête zijn alle personen die zijn afgestudeerd als orthoptist. Daarom is iedereen die geregistreerd stond in het Diplomaregister of Kwaliteitsregister van het Kwaliteitsregister Paramedici ten tijde van het onderzoek aangeschreven. Zo worden zowel werkzame als niet (meer) werkzame orthoptisten bereikt. De gehele groep bestond uit 670 personen, maar van 65 personen was geen e-mailadres bekend, waardoor deze mensen niet konden worden aangeschreven. Daarnaast bleken nog een aantal personen een foutief e-mailadres te hebben. Hierdoor zijn uiteindelijk 589 personen aangeschreven. De enquête is uitgebreid getest voordat deze is uitgezet. De dataverzamelingsperiode liep van 8 maart tot en met 10 april 2023.

In totaal is een respons behaald van 62% (tabel 1). Te zien is dat de respons onder de leeftijdscategorie van 65+ lager ligt.

Tabel 1 Respons op de enquête onder orthoptisten, naar leeftijd

	N Aangeschreven	Responspercentage
<35	234	61%
35-50	201	64%
50-65	121	64%
65+	33	52%
Totaal	589	62%

Naast de hoogte van de respons naar leeftijd, is het ook van belang te bekijken of de verdeling naar deze achtergrondkenmerken in de respons overeenkomt met die bij het Kwaliteitsregister Paramedici bekende populatie (tabel 2). Daarmee kan bepaald worden hoe representatief de respons was.

Tabel 2 Verdeling van de aangeschreven populatie en responsgroep naar leeftijd

	Populatie		Respons	
	N	%	N	%
<35	239	36%	143	39%
35-50	224	33%	128	35%
50-65	157	23%	77	21%
65+	50	7%	17	5%
Totaal	670	100%	365	100%

Qua leeftijd lijkt de responsgroep goed op de populatie, of de respons op andere kenmerken afwijkt van de populatie is niet bekend. Zo kan het zijn dat relatief weinig personen die niet (meer) werkzaam zijn als orthoptist niet hebben gereageerd. Wel is in de uitnodiging voor de enquête expliciet vermeld dat de enquête ook bedoeld was voor niet meer werkzame orthoptisten om dit zo veel mogelijk te voorkomen.

Voor sommige onderdelen van het onderzoek is het nodig om uitspraken te kunnen doen over de hele populatie van orthoptisten en niet enkel over de respondenten, bijvoorbeeld als het gaat om het aantal werkzame orthoptisten. Voor deze onderdelen is de respons gewogen naar leeftijd in 15-jaars groepen. Voor elke leeftijdsgroep is nagegaan hoeveel personen in de aangeschreven populatie zaten en hoeveel respondenten er waren. Het gewicht is berekend door het aantal personen in de populatie te delen door het aantal respondenten. Als er van een bepaalde groep bijvoorbeeld 15 personen in de responsgroep voorkomen en 60 in de populatie is het gewicht $60/15=4$. Door te wegen telt elke respondent in de betreffende groep 4 keer mee, zodat de 15 respondenten tellen voor 60 personen in de populatie. Verder is ervan uitgegaan dat orthoptisten van ouder dan 67 jaar in elk geval niet meer werkzaam zullen zijn.

2.2.2 Opleidingsgegevens

De opleiding tot orthoptist wordt in Nederland alleen aangeboden door de Hogeschool Utrecht. Zij heeft verschillende gegevens aangeleverd, zoals: het aantal ingeschreven studenten, het verwachte aantal studenten in de toekomst en het intern rendement van de opleiding. Ook Vereniging Hogescholen beschikt over cijfers over de opleiding tot orthoptist. Deze bronnen zijn gecombineerd om tot een zo goed mogelijke inschatting van de parameters in het model met betrekking tot de opleiding te komen.

2.2.3 Expertbijeenkomst en bureauonderzoek voor inschatting van de toekomstige vraag naar orthoptisten

Voor het bepalen van de toekomstige vraag naar orthoptisten is een bijeenkomst gehouden om de toekomstverwachtingen voor het vakgebied in kaart te brengen. Aan de bijeenkomst namen 14 deelnemers deel. Tijdens de bijeenkomst is eerst beknopt het onderzoek besproken en daarna de volgende vragen:

1. Welke **ziekten, aandoeningen en patiëntgroepen** zullen in de toekomst toe- of afnemen; en wat betekent dat voor de vraag naar orthoptie en het werkveld/expertise van orthoptisten?
2. Welke veranderingen in **voorkeuren en keuzes van patiëntengroepen** zullen gaan doorzetten; en wat betekent dat voor de vraag naar orthoptie en het werkveld/expertise van orthoptisten?

3. Welke ontwikkelingen zullen er rond de **organisatie van de orthoptie-zorg** gaan spelen (vanuit werkgevers en sectoren); en wat betekent dat voor de vraag naar orthoptie en het werkveld/expertise van orthoptisten?
4. Welke ontwikkelingen zullen er rond de **bekostiging van de orthoptie-zorg** gaan spelen; en wat betekent dat voor de vraag naar orthoptie en het werkveld/expertise van orthoptisten?
5. Welke ontwikkelingen zullen er rond de **samenwerking/taakverdeling met andere beroepsgroepen** binnen de orthoptie-zorg gaan spelen; en wat betekent dat voor de vraag naar orthoptie en het werkveld/expertise van orthoptisten?

Waar nodig is aanvullend gekeken naar literatuur. De uitkomsten hiervan worden in hoofdstuk 4 gepresenteerd.

3 Het beschikbare aanbod aan orthoptisten

In dit hoofdstuk worden de resultaten met betrekking tot de invoerwaarden voor het beschikbare aanbod aan orthoptisten gepresenteerd. De waarden die in dit hoofdstuk gepresenteerd worden, vormen de input voor de 'aanbod' kant van het ramingsmodel. De resultaten in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de vragenlijst onder orthoptisten, gegevens van de opleiding en Vereniging Hogescholen.

3.1 Nu werkzame orthoptisten

3.1.1 Aantal werkzame orthoptisten

Op basis van de gegevens uit de vragenlijst blijkt dat 88% van de orthoptisten werkzaam is. De verdeling naar leeftijd is weergegeven in Tabel 3. De werkzaamheid loopt af met de leeftijd, waarbij eerst geleidelijk het aandeel werkenden afneemt van 92% tot 88% tot de leeftijd van 65 jaar. Zoals verwacht is voor degenen die ouder zijn dan 65 jaar de werkzaamheid het laagst: 18% van deze groep is werkzaam. Degenen die werkzaam zijn, werken ten tijde van de vragenlijst gemiddeld 18 jaar. Van de orthoptisten werkt 15% ook als optometrist.

Tabel 3 Werkzaamheid van orthoptisten naar leeftijdscategorie

	N niet werkzaam	N Werkzaam	% werkzaam
Jonger dan 35 jaar	18	221	92%
35-50 jaar	23	201	90%
50-65 jaar	18	139	88%
Ouder dan 65 jaar	17	4	18%
Totaal	77	564	88%

3.1.2 Aantal uur en fte dat orthoptisten werken

De werkzame orthoptisten die hebben deelgenomen aan het onderzoek werken gemiddeld iets meer dan 24 uur per week (0,63 fte). De orthoptisten jonger dan 35 jaar werken met 25,6 uur het meest en de orthoptisten ouder dan 65 jaar het minst (20 uur). Dit is ook maar een kleine groep en kan verklaard worden doordat mensen hun aantal uur afbouwen richting hun pensioen (tabel 4).

Tabel 4 Aantal uur en fte dat orthoptisten werken, naar leeftijdscategorie

	Uren	fte
Jonger dan 35 jaar	25,6	0,66
35-50 jaar	22,7	0,59
50-65 jaar	24,8	0,64
Ouder dan 65 jaar	20,0	0,58
Totaal	24,3	0,63

3.1.3 Verwachte uitstroom in de komende 20 jaar

Aan de orthoptisten die op het moment van het onderzoek werkzaam waren, is gevraagd tot welke leeftijd zij verwachten te blijven werken als orthoptist in Nederland. Op basis van deze antwoorden is de verwachte uitstroom uit het beroep in de komende 20 jaar berekend. Het resultaat is te zien in tabel 5. In de komende 5 jaar is de verwachting dat nog geen 10% zal stoppen met werken als orthoptist. Na 10 jaar is naar verwachting 22% gestopt, na 30 jaar 30% en na 20 jaar 43%.

Tabel 5 Verwachte uitstroom uit het beroep van de nu werkzame orthoptisten

	% niet meer werkzaam
Binnen 5 jaar	9%
Binnen 10 jaar	22%
Binnen 15 jaar	30%
Binnen 20 jaar	43%

Degenen die nu werken zijn gemiddeld 39 jaar en verwachten te blijven werken tot gemiddeld 63 jaar. De orthoptisten die binnen 5 jaar verwachten te stoppen is gevraagd wat hiervoor de reden is (N=26). Het vaakst denken deze mensen te gaan stoppen vanwege (pre-)pensioen (69%). Een carrièreswitch wordt genoemd door 15%. Een enkeling zal een andere opleiding gaan volgen of gaat werken in het buitenland.

3.1.4 Orthoptisten die niet meer werkzaam zijn

Van de respondenten was 12% niet (meer) als orthoptist werkzaam tijdens het onderzoek. Het merendeel van hen heeft ooit wel als orthoptist gewerkt (93%). De belangrijkste reden dat deze groep niet werkzaam is, is het hebben van ander werk (34%), pensioen (30%) en werken als optometrist (21%). Gestopt zijn vanwege ziekte of arbeidsongeschiktheid, het volgen van een opleiding, ouderschap of werken in het buitenland komt ook voor, maar slechts voor een kleine groep. Twee derde van de nu niet werkzame orthoptisten wil niet meer opnieuw gaan werken als orthoptist, 24% twijfelt en 9% denkt dit wel te gaan doen.

3.2 Orthoptisten in opleiding, nu en in de toekomst

3.2.1 Aantal nu en in de toekomst in opleiding

Volgens de Hogeschool Utrecht volgden 190 personen de opleiding tot orthoptist in 2022. Gemiddeld over de periode van 2020 t/m 2022 waren dit er ongeveer 200. We gaan er dus vanuit dat er momenteel per leerjaar gemiddeld 50 studenten in opleiding tot orthoptist zijn. De opleiding verwacht een toekomstige instroom van 45 studenten per jaar.

3.2.2 Opleidingsduur

De nu werkzame orthoptisten hebben gemiddeld 3,5 jaar gedaan over de opleiding. De recentere cohorten doen er gemiddeld wat langer over dan de orthoptisten die al langer geleden zijn afgestudeerd. Als we kijken naar de cohorten van afstudeerjaar 2019 tot en met 2023 en 2014 tot en met 2018, dan is de gemiddelde opleidingsduur voor deze groepen 4,4 jaar. Voor dit onderzoek gaan we dus uit van een gemiddelde opleidingsduur van 4,4 jaar.

3.2.3 Intern rendement

Het intern rendement geeft aan welk percentage van de studenten dat begint aan de opleiding orthoptie, de opleiding ook afrondt. Hier kan uitgegaan worden van een 5-jaarsrendement.

Gemiddeld over de periode 2009 tot en met 2018 was het 5-jaarsrendement 40%. Omdat de meeste uitval in het eerste jaar plaatsvindt, zal het intern rendement voor de specifieke groep die nu al in opleiding is hoger zijn. Voor deze groep heeft een groot deel van de uitval al plaatsgevonden. Daarom gaan we voor deze specifieke groep uit van een intern rendement van 90%.

3.2.4 Extern rendement

Het extern rendement is het percentage van de studenten dat de opleiding vanaf nu gaat afronden dat 1, 5, 10 en 15 jaar na afstuderen naar verwachting nog werkzaam zal zijn als orthoptist. Voor de berekening van het extern rendement is ook gebruikt gemaakt van de enquête onder de orthoptisten. Aan hen is gevraagd wanneer zij zijn afgestudeerd en wanneer zij gestopt zijn met werken als orthoptist. Op basis van deze cijfers is het verwachte externe rendement van de opleiding berekend. Het resultaat hiervan staat in tabel 6. Naar verwachting is het extern rendement na 5 jaar 94%, na 15 jaar is 85% nog werkzaam. Het rendement na 1 jaar is iets lager dan het rendement na 5 jaar. Dit kan komen doordat men niet direct na de opleiding aan het werk gaat.

Tabel 6 Verwacht extern rendement

	% nog werkzaam
Na 1 jaar	92%
Na 5 jaar	94%
Na 10 jaar	86%
Na 15 jaar	85%

3.3 Aanbodparameters voor het ramingsmodel

In dit hoofdstuk zijn alle aanbodparameters voor het ramingsmodel die van toepassing zijn op de orthoptisten behandeld. Tabel 7 geeft de waarden weer die gebruikt zullen worden in het model.

Tabel 7 Samenvatting van de aanbodparameters

	Mannen	Vrouwen	Totaal
Aantal werkzame personen	11	553	564
% vrouwen	2%	98%	100%
Fte	0,63	0,63	0,63
% uitstroom na 5 jaar	9%	9%	9%
% uitstroom na 10 jaar	22%	22%	22%
% uitstroom na 15 jaar	30%	30%	30%
% uitstroom na 20 jaar	43%	43%	43%
Extern rendement na 1 jaar	92%	92%	92%
Extern rendement na 5 jaar	94%	94%	94%
Extern rendement na 10 jaar	86%	86%	86%
Extern rendement na 15 jaar	85%	85%	85%
Aantal personen nu nog in opleiding (gemiddeld per leerjaar)	1	49	50
Intern rendement groep nu in opleiding	90%	90%	90%
Aantal personen toekomstige instroom (per jaar)	1	44	45
Intern rendement toekomstige groep in opleiding	40%	40%	40%
% vrouwen in de opleiding	2%	98%	100%
Opleidingsduur in jaren	4,4	4,4	4,4

4 Het benodigde aanbod aan orthoptisten

In dit hoofdstuk worden de resultaten met betrekking tot de invoerwaarden voor het benodigde aanbod aan orthoptisten gepresenteerd. De waarden die in dit hoofdstuk gepresenteerd worden, vormen de input voor de 'vraag' kant van het ramingsmodel. De resultaten in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op gegevens van het CBS, interviews met experts en literatuuronderzoek.

4.1 Onvervulde vraag

De onvervulde vraag is het verschil tussen het huidige beschikbare en benodigde aanbod aan orthoptisten. De onvervulde vraag wordt bepaald op basis van het huidige aantal vacatures. In totaal is er 355 fte aan orthoptisten werkzaam in Nederland (564 werkzame orthoptisten, gemiddeld 0,63 fte). Medio mei 2023 vonden we in totaal 30 vacatures voor orthoptisten voor minimaal 12,2 en maximaal 23,3 fte. Deze onder- en bovengrens is tot stand gekomen doordat vacatures niet altijd een vast aantal uren geven, maar soms ook een minimum en maximum (bijvoorbeeld 2 tot 3 dagen). Dit geeft een minimale onvervulde vraag van 3,4% en een maximum van 6,6%.

4.2 Demografie

De factor demografie geeft aan hoe de zorgvraag naar orthoptisten gaat veranderen, gegeven de verwachte veranderingen in de omvang en leeftijdsopbouw van de Nederlandse bevolking. De Nederlandse bevolking vergrijsd waardoor bij een gelijke zorgvraag per persoon de totale zorgvraag in de meeste gevallen zal toenemen doordat er meer ouderen zullen zijn in Nederland over 10 tot 20 jaar. Om de effecten van de veranderingen in de bevolking te berekenen voor de orthoptisten is gebruik gemaakt van de bevolkingsprognoses van het CBS [CBS 2023]. Op basis van die gegevens is berekend hoe de zorgvraag voor orthoptisten in de komende 20 jaar naar verwachting zal toenemen.

Op basis van deze gegevens is de verwachting dat de vraag naar orthoptisten zal stijgen met in totaal 9% over 20 jaar tijd (tabel 8).

Tabel 8 Toename zorgvraag orthoptisten over 5, 10, 15 en 20 jaar op basis van demografie

Periode	% toename
5 jaar	3,37%
10 jaar	5,77%
15 jaar	7,89%
20 jaar	9,49%

4.3 Effecten van niet-demografische ontwikkelingen

Naast de factor demografie zijn er ook andere factoren die de vraag naar orthoptisten in de toekomst kunnen laten toe- of afnemen. In de expertbijeenkomst is specifiek naar deze factoren gevraagd. Hierbij is er onderscheid gemaakt tussen patiënt/cliënt, vakinhoudelijke en beleidsontwikkelingen.

Hieronder worden de mogelijke ontwikkelingen zoals besproken in de expertbijeenkomst beschreven.

4.3.1 Patiënt- en clientontwikkelingen

De deelnemers van de expertbijeenkomst noemden verschillende ontwikkelingen die betrekking hebben op de patiënten die zij zien. Zo noemden zij een toename van ziektes als diabetes type 2 en de bijbehorende (neurologische) complicaties en Parkinson [Nielen 2020; RIVM 2023]. Wel is hier de vraag of de toename vooral te wijten is aan demografische ontwikkelingen en dus niet apart meegenomen hoeven worden (zie paragraaf 4.2). Ook gaven zij aan bij alle leeftijden een toename in myopie (bijziendheid) te zien door een toename van beeldschermgebruik [Catalyze 2022] en zien zij extra zorgvraag bij kinderen met een migratie achtergrond [Raat 2019]. In het geval van myopie is wel de vraag wie dit voornamelijk gaat behandelen. Veel van deze zorg blijft volgens de deelnemers in de optiekzaken en mogelijk kan dit daarom ook door andere professionals gedaan worden. Een meer sociaal-culturele trend is dat men ziet dat patiënten een toenemende behoefte hebben aan strabisme (scheelzien) operaties op latere leeftijd. Terwijl dit vroeger vanaf een bepaalde leeftijd eigenlijk niet meer gebeurde, ziet men nu een toenemende vraag naar deze operaties. Verder noemden de deelnemers een toename in de mogelijkheden bij vroeggeboorte, waarna oogproblemen zich vaker voordoen. Andere deelnemers denken echter dat dit geen toename zal veroorzaken omdat vakinhoudelijke ontwikkelingen, waarbij de zorg beter op elkaar afgestemd is, al zijn doorgevoerd en doordat de richtlijnen bij hoeveel weken een te vroeg geboren baby als levensvatbaar wordt gezien al lang niet veranderd zijn.

Er zijn ook trends waarbij een deel van de groep een afname van de zorgvraag voor orthoptisten verwacht. Zo ziet men dat steeds minder mensen roken [Trimbos 2023], en hiermee de ziekte van Graves minder zal voorkomen. Hoewel roken een risicofactor is, krijgen ook mensen die niet roken deze auto-immuunziekte. Daarom is er door sommigen ook twijfel of deze oogaandoening wel zal afnemen, omdat auto-immuunziekten in de toekomst juist naar verwachting meer zullen voorkomen. Ook verwacht men een afname van gehandicapte kinderen waarbij oogaandoeningen veel voorkomen, door uitgebreidere prenatale screening [Bardi 2021].

4.3.2 Vakinhoudelijke ontwikkelingen

Een deel van de ontwikkelingen die met de patiënt te maken hebben, hangen sterk samen met vakinhoudelijke ontwikkelingen. Zo gaven de deelnemers aan dat de toename in het zien van bepaalde neurologische problemen door orthoptisten vooral zal worden veroorzaakt door een toename in interprofessionele samenwerking. En hoewel men verwacht dat het aandeel kinderen dat een handicap heeft zal afnemen, verwacht men wel dat orthoptisten een grotere rol zullen krijgen in de zorg voor deze groep. Overigens wordt dit ook verwacht voor de zorg voor mensen met dementie [Zhang 2023]. Ook zien de deelnemers een betere behandeling (en daarmee kortere behandelduur) van maculadegeneratie [ZIN 2021], maar omdat dit volwassenenzorg is denken zij dat dit vooral van belang is voor optometristen en niet of in mindere mate voor orthoptisten. Daarentegen zien de deelnemers juist wel een langere behandelduur voor amblyopie (lui oog) bij kinderen. Dit komt vooral door een afname van het aantal screeningsmomenten in de jeugdzorg [Sloot 2017].

Taakverschuiving is ook relevant voor orthoptisten volgens de deelnemers. Dit is vooral het geval in relatie tot de optometrist. De deelnemers van de expertbijeenkomst gaven aan dat zij enkele taken mogelijk naar de optometrist zien verschuiven. Tegelijkertijd lijkt er vooral voor orthoptisten in de eerste lijn een toename te zijn van doorverwijzingen, vanuit bijvoorbeeld logopedisten, scholen, fysiotherapeuten en revalidatie artsen.

De belangrijkste trend die is genoemd in de expertbijeenkomst is de trend dat zorg vanuit ziekenhuizen verplaatst naar zelfstandige centra, de 1,5^e lijn en de eerste lijn. Een aantal deelnemers geeft aan dat dit een noodoplossing is, vanwege de wachtlijsten in de ziekenhuizen [NZA 2023], maar andere deelnemers zien dit niet zo en geven bijvoorbeeld aan dat het eerder ligt aan de specifieke vragen van mensen (het veeleisender worden van patiënten) en het sturen op de Juiste Zorg Op De Juiste Plek. Een drempel voor verplaatsing van zorg naar de eerste lijn blijft wel de financiering (zie 4.3.3.), ook al merkten sommige deelnemers op dat er meer en meer mensen bereid zijn om voor bepaalde onderzoeken zelf te betalen [Meijer 2022]. Andere drempels zijn de borging van de kwaliteit, waarbij de redenering is dat men in de eerste lijn minder verschillende problematiek ziet en wellicht dus minder in staat is om sommige minder voorkomende problematiek te herkennen en de angst bestaat dat orthoptisten zich ook bezig gaan houden met werk van opticiens. Ook is een drempel de inhoudelijke afspraken die moeten worden gemaakt tussen patiëntenverenigingen, zorgverzekeraars en de verschillende professionals (waaronder oogartsen). In de 1,5^e lijn zijn er organisaties die de minder complexe zorg opvangen. Voor deze centra is wel bekostiging geregeld via zorgverzekeraars.

4.3.3 Beleidsontwikkelingen

Genoemd is dat de financiering vanuit zorgverzekeraars een randvoorwaarde is voor verdere verplaatsing naar de eerste lijn. Hoewel ook gezien wordt dat er meer mensen bereid zijn zelf voor deze zorg te betalen, zal een grotere verschuiving pas plaats kunnen vinden als de bekostiging geheel op orde is. Mocht er meer bekostigd gaan worden vanuit zorgverzekeraars, dan verwacht men ook dat de zorgzwaarte in de ziekenhuizen zwaarder zal worden, waarbij eigenlijk weer andere tarieven passen. Kortom: als er meer verplaatst wordt naar de eerste lijn, zal het hele financieringssysteem herzien moeten worden. De verwachting is niet dat dit op korte termijn zal gebeuren, omdat het goed inrichten van het hele systeem veel teweeg brengt, zowel financieel als inhoudelijk.

Een laatste beleidsontwikkeling die is genoemd is de verwachting dat op den duur alle orthoptisten kwaliteitsgeregistreerd zullen moeten zijn bij het Kwaliteitsregister Paramedici om de AGB code te behouden. Dit zou volgens de deelnemers tijdelijk een grotere uitstroom tot gevolg kunnen hebben (van degenen die wellicht toch al twijfelden om te stoppen of richting de pensioenleeftijd gaan) en het zou er ook voor kunnen zorgen dat werkgevers eerder geneigd zijn om scholing te financieren waardoor er een positieve impuls gegeven kan worden aan de kwaliteiten van de beroepsgroep. Wel zal er, als dit wordt doorgezet, een overgangsregeling komen van een aantal jaren, waardoor de gevolgen voor de uitstroom naar verwachting minimaal zullen zijn.

4.3.4 Gekozen scenario's

Bij veel genoemde trends werd aangegeven dat ze komen door andere factoren (demografie) of dat trends elkaar opheffen. Bijvoorbeeld de verwachte grotere rol in de gehandicaptenzorg, terwijl er tegelijkertijd minder kinderen geboren worden met bepaalde handicaps. Het belangrijkste deel van de expertbijeenkomst ging echter over de huidige en toekomstige rol van de orthoptist in de eerste versus de tweede lijn. Daarom is er in overleg met de beroepsvereniging voor gekozen om hier twee scenario's in door te rekenen, naast een basisscenario (demografie-scenario).

Scenario 1: demografie scenario

Over de demografische ontwikkelingen is weinig onzekerheid. Daarom is het demografie scenario het basisscenario. Hierin worden alle aanbodparameters, de onvervulde vraag en de factor demografie meegenomen.

Scenario 2: extramuraal scenario

In dit scenario gaan we ervan uit dat de groei naar zelfstandige behandelcentra, de 1,5^e lijn en met name de eerste lijn doorzet. De trend die is ingezet dat steeds meer optieklzaken ook een orthoptist in dienst hebben, zou dan verder doorgaan met bijbehorende financiering. In 2010 is ook een onderzoek uitgevoerd naar de arbeidsmarkt voor orthoptisten (KBA, 2010). Als we deze resultaten vergelijken met de aantallen uit dit onderzoek, dan blijkt dat in bijna alle sectoren een groei is geweest in het aantal orthoptisten dat daar werkt, behalve in het onderwijs. Daarnaast is de groei in optieklzaken en ZBC's beduidend groter dan in de andere sectoren. Het aantal orthoptisten dat hier werkt is respectievelijk verdubbeld en verviervoudigd. Echter zijn dit wel kleinere sectoren waardoor dit minder effect heeft op de totale groei van orthoptisten: het overgrote merendeel werkt namelijk nog steeds in een ziekenhuis (zo'n 70%) en niet in een optieklzaak (10%) of ZBC (18%). Of de groei (van orthoptische zorg) in bijvoorbeeld optieklzaken even snel kan blijven stijgen is onzeker, aangezien het aantal optieklzaken de afgelopen 10 à 15 jaar niet even snel is gestegen als het aantal orthoptisten dat er werkt. Mogelijk treedt hier dus een plafondeffect op. Het effect is hier daarom bescheiden ingeschat op +0,5% per jaar, naast de andere effecten van bijvoorbeeld demografie.

Scenario 3: intramuraal scenario

In dit scenario wordt ervan uitgegaan dat de orthoptische zorg niet naar de eerste lijn zal verplaatsen, maar juist een sterke positie in de tweede lijn zal houden. Wel verwachten we hier dat taakverschuiving zal plaatsvinden naar optometristen, Technisch Oogheelkundig Assistenten en mogelijk ook naar PA's. De verwachting is in dit scenario dat deze ontwikkelingen een licht dempende werking zullen hebben op de zorgvraag voor orthoptisten, namelijk een effect van -0,5% per jaar, naast de andere parameters die ook al in het demografie scenario zijn meegenomen.

4.4 Vraagparameters voor het ramingsmodel

Tabel 9 toont de vraagparameters die worden gebruikt in het model.

Tabel 9 Samenvatting van de vraagparameters

Effect van:	Laag	Midden	Hoog
Onvervulde vraag	3,40%	5,00%	6,60%
Demografische ontwikkelingen na 5 jaar		3,37%	
Demografische ontwikkelingen na 10 jaar		5,77%	
Demografische ontwikkelingen na 15 jaar		7,89%	
Demografische ontwikkelingen na 20 jaar		9,49%	
Extramuraal scenario		0,50%	
Intramuraal scenario		-0,50%	

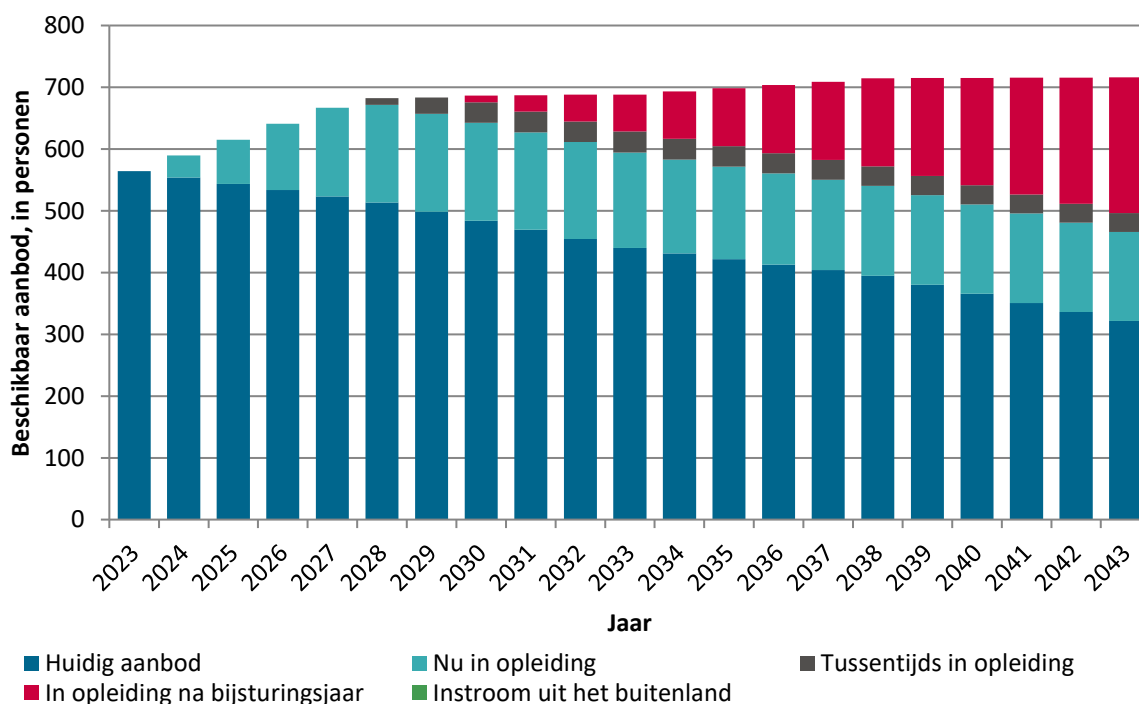
5 Benodigde instroom in de opleiding orthoptie

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het ramingsmodel gepresenteerd, de impactanalyse van de resultaten en de conclusies en aanbevelingen die hieruit volgen. De waarden uit de vorige twee hoofdstukken zijn hierbij als input gebruikt.

5.1 Beschikbaar aanbod

Figuur 2 laat het verwachte beschikbare aanbod aan orthoptisten zien in de komende 20 jaar. Hierbij is de aanname gemaakt dat de huidige trends voor in- en uitstroom van de beroepsgroep gelijk blijven. Te zien is in de figuur dat het totaal aantal werkzame orthoptisten in de komende 20 jaar naar verwachting zal toenemen van 564 personen nu naar 716 personen in 2043. Dit is een verwachte toename van 27%.

Figuur 2 Het verwachte beschikbare aanbod aan orthoptisten tussen 2023 en 2043

In figuur 2 is het aantal personen per jaar opgedeeld in de verschillende cohorten waarmee rekening gehouden wordt in het ramingsmodel. Te zien is dat naar verwachting het aandeel van de orthoptisten dat nu, in 2023, werkzaam is in de komende 20 jaar zal afnemen (de donkerblauwe balk). Dit is ook wat men verwacht omdat binnen 20 jaar 43% van deze groep zal uitstromen door bijvoorbeeld pensionering. Het lichtblauwe deel van de balk laat zien welk deel van de orthoptisten die werkzaam zijn in een jaar afkomstig zijn uit de groep orthoptisten die nu de opleiding volgt. De eerste studenten van de huidige groep in opleiding komen naar verwachting volgend jaar op de arbeidsmarkt. Het grijze deel van de balk representeert de groep werkzamen die afkomstig zijn uit de groep die in de periode 2023 t/m 2025 start met de opleiding (tussen nu en het bijsturingsjaar). De eerste afgestudeerden van deze groep worden in 2028 op de arbeidsmarkt verwacht. De rode balken

geven tenslotte de instroom op de arbeidsmarkt weer van de studenten die na het bijsturingsjaar zullen starten met de opleiding. Eventuele aanpassingen aan de opleidingsinstroom hebben invloed op dit deel van het aanbod. In de huidige situatie wordt de verwachte uitstroom van de huidige groep werkzame orthoptisten gecompenseerd door de jaarlijkse instroom van mensen uit de opleiding nu en in de toekomst.

5.2 Benodigd aanbod

Voor het bepalen van het benodigd aanbod zijn drie verschillende scenario's doorgerekend. In al deze scenario's wordt rekening gehouden met de onvervulde vraag en demografische ontwikkelingen. Doorgerekend wordt dus:

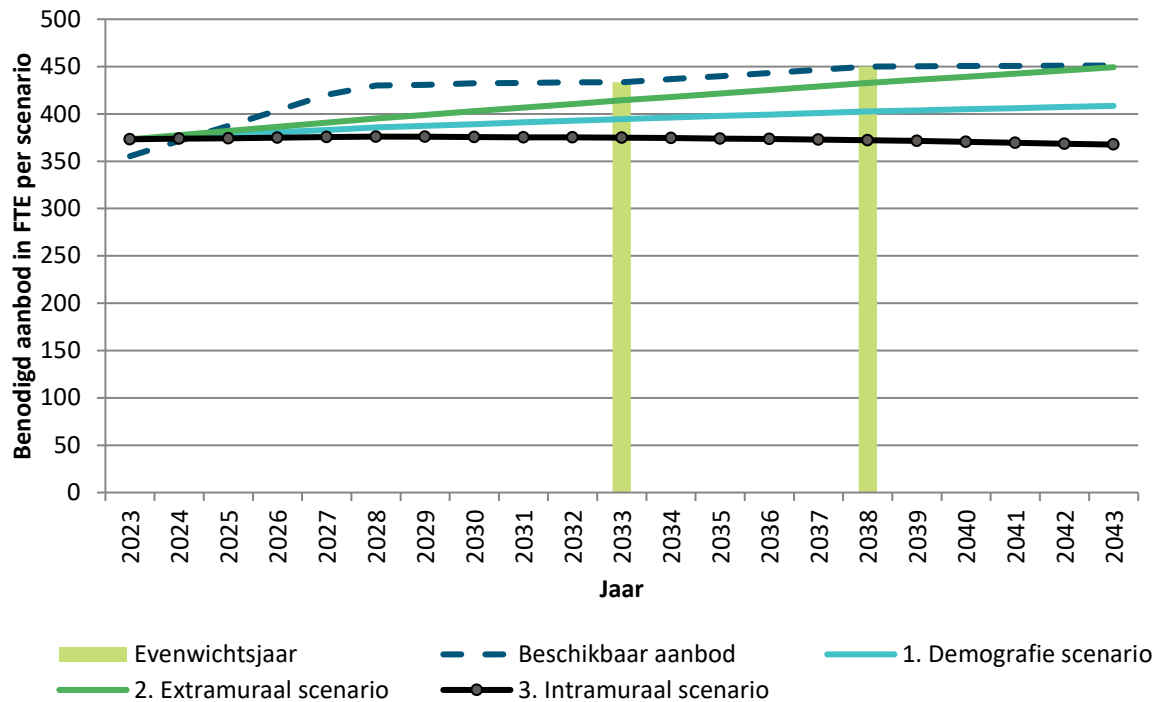
- Scenario 1: demografisch scenario
 - Het effect van andere ontwikkelingen is hier niet meegenomen.
- Scenario 2: extramuraal scenario
 - Naast demografie en onvervulde vraag wordt rekening gehouden met een groei in het benodigd aanbod van +0.5%.
- Scenario 3: intramuraal scenario
 - Naast demografie en onvervulde vraag wordt rekening gehouden met een afname in het benodigd aanbod van -0.5%.

Voor ieder scenario is een variant met een lage, gemiddelde en hoge onvervulde vraag doorgerekend.

In figuur 3 is het resultaat te zien van deze drie scenario's. Daarnaast is het beschikbare aanbod *in fte* (in tegenstelling tot in personen in figuur 2) weergegeven (de blauwe stippellijn). Te zien is dat voor alle scenario's op dit moment een groter benodigd aanbod is dan een beschikbaar aanbod bestaat, dit is ook te verwachten bij een onvervulde vraag van 3,4% tot 6,6%. Momenteel zijn er 355 fte aan orthoptisten werkzaam en is er behoefte aan 367 tot 379 fte.

De lichtblauwe, groene en donkergrijze lijnen geven vervolgens het benodigd aanbod weer voor de drie verschillende scenario's. Te zien is dat bij alle scenario's het verwachte benodigde aanbod lager ligt dan het verwachte beschikbare aanbod op het eerste en tweede evenwichtsjaar. Het evenwichtsjaar is het jaar waarop berekend wordt wat de instroom moet zijn om in dat jaar evenwicht te krijgen. In alle scenario's zijn er dus meer orthoptisten dan nodig om aan de verwachte vraag te voldoen. Wel zien we dat bij het extramurale scenario naar verwachting in 2043 evenwicht zal zijn als de huidige trends in de opleiding zich voortzetten.

Figuur 3 Het verwachte beschikbare en benodigde aantal fte aan orthoptisten gegeven de drie scenario's tussen 2023 en 2043

5.3 Benodigde instroom

De huidige instroom in de opleiding tot orthoptist ligt op 45 personen per jaar. De uitkomst van de capaciteitsraming laat zien dat dit voldoende is, maar dat er eventueel ook met minder opleidingsinstroom zou kunnen worden volstaan. Deze uitkomsten gaan ervan uit dat er vanaf 2025 een bijstelling van de opleidingsinstroom kan plaatsvinden en dat evenwicht gewenst zou zijn in het jaar 2038. Soms is er reden om aan te nemen dat trends alleen tijdelijk doorlopen, maar deze berekeningen gaan ervan uit dat de trends de gehele periode zullen doorgaan (tabel 10).

Tabel 10 Uitkomsten voor de opleidingsinstroom

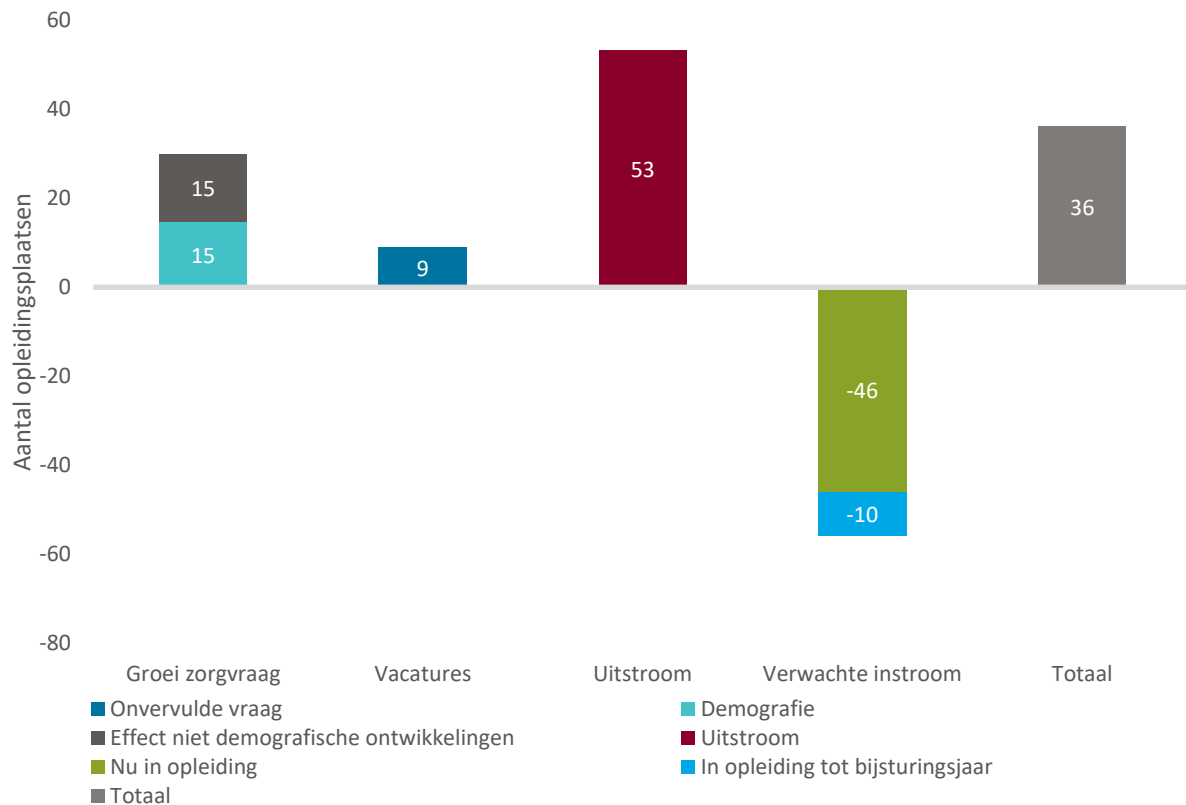
	Benodigde instroom (met range)
Scenario 1: demografie scenario	21 (18-24)
Scenario 2: extramuraal scenario	36 (33-40)
Scenario 3: intramuraal scenario	6 (3-9)

5.4 Effect van de verschillende factoren op de uitkomsten

Uiteraard zijn er meer mogelijkheden dan alleen het bijstellen van de opleidingsinstroom om evenwicht te bereiken tussen het beschikbare en benodigde aanbod. In het ramingsmodel geeft een zogenaamde impact-analyse aan door welke factoren de hiervoor berekende opleidingsinstroom worden verklaard. Figuur 4 geeft dit weer voor het extramuraal scenario. De resultaten laten zien dat er om de onvervulde vraag/huidige vacatures te compenseren 9 opleidingsplaatsen extra nodig zijn en voor de uitstroom 53. De stijgende zorgvraag in dit scenario zorgt er nog eens voor dat er

gezamenlijk 30 opleidingsplaatsen nodig zijn (15 voor demografische en 15 voor niet demografische ontwikkelingen). Daar staat tegenover dat er nu rond de 200 orthoptisten in opleiding zijn en er nog ongeveer 56 per jaar zullen instromen. Deze zorgen voor een zogeheten ‘pijplijn’ die leidt tot de groei in het aanbod zoals hiervoor beschreven en waardoor er minder orthoptisten hoeven worden opgeleid.

Figuur 4 Impactanalyse

5.5 Conclusie en aanbevelingen

Dit onderzoek en de capaciteitsraming laten zien dat met de huidige verwachte ontwikkelingen binnen de orthoptie in de komende 10 tot 20 jaar zowel het beschikbare alsook het benodigde aanbod van orthoptisten zal toenemen. Het beschikbare aanbod neemt daarbij naar verwachting in eerste instantie sneller toe dan het benodigde aanbod maar het aanbod komt in evenwicht met het extramuraal scenario in 2043. Deze conclusie blijft echter afhankelijk van de aanname dat de huidige opleidingsinstroom in stand blijft, evenals de inschatting van alle andere vraag- en aanbodfactoren. Het zou kunnen dat de nu voorziene ontwikkelingen zich over een aantal jaren toch anders blijken te ontvouwen. Bijvoorbeeld wanneer de aantallen orthoptisten in de eerstelijns ZBC's toch harder groeien of juist minder snel groeien dan gedacht. Ook de afspraken die gemaakt zijn in het kader van het integrale zorgakkoord (IZA) hebben mogelijk in de toekomst invloed op de vraag naar orthoptisten. Deze ontwikkelingen hebben direct invloed op toekomstprognoses als deze raming. Het is daarom aan te raden om deze ontwikkelingen nauwlettend in de gaten te houden en deze capaciteitsraming over een paar jaar te herhalen.

Literatuur

Bardi F, Bergman JEH, Bouman K, Erwich JJ, Duin LK, Walle HEK, Bakker MK. Effect of prenatal screening on trends in perinatal mortality associated with congenital anomalies before and after the introduction of prenatal screening: A population-based study in the Northern Netherlands. *Paediatric and Perinatal Epidemiology*. 2021;35(6):654-663.

Catalyze (2022) Myopie. Het risico op toenemende myopie in Nederland. Utrecht Catalyze

CBS (2022). Prognose bevolking; geslacht en leeftijd, 2023-2070. [StatLine - Prognose bevolking; geslacht en leeftijd, 2023-2070 \(cbs.nl\)](#)

Meijer M, Brabers A, Jong J de. (2022) Solidariteit in het Nederlandse zorgstelsel: een onderzoek naar de ontwikkeling van de bereidheid om te betalen voor zorgbehandelingen van anderen tussen 2013 en 2021. Utrecht Nivel.

Nederlandse Vereniging van Orthoptisten (2014). Competentiegericht beroepsprofiel orthoptist. Herziene versie.

Nederlandse Vereniging van Orthoptisten (2016). De orthoptist in 2030: een toekomstverkenning.

Nielen M, Poos R, Korevaar J. (2020) Diabetes mellitus in Nederland. Prevalentie en incidentie: heden, verleden en toekomst. Utrecht Nivel.

NZA (2023) Monitor Toegankelijkheid van Zorg. Nederlandse Zorgautoriteit 2023.

Raat H, Schalijs-Delfos N, Simonsz H, Lanting C, Sloot F, Sami A, Toren S van den. (2019) JGZ-richtlijn Opsporen oogafwijkingen. Erasmus MC, LUMC, TNO.

RIVM (2023) [Ziekte van Parkinson | Leeftijd en geslacht | Volksgezondheid en Zorg \(vzinfo.nl\)](#)

Sloot F, Heijnsdijk E, Groenewoud JH, Goudsmit F, Steyerberg EW, Koning HJ de, Simonsz HJ. The effect of omitting an early population-based vision screen in the Netherlands: A micro-simulation model approach. *Journal of medical screening*. 2017;24(3):120-126.

Trimbos (2023) [Cijfers roken - Trimbos-instituut](#)

Van Amelsvoort, J., Kauffman, K., & Peters, F. (2010). De arbeidsmarkt van optometristen en orthoptisten. Nijmegen: KBA.

Zhang W, Roberts TV, Poulos CJ, Stanaway FF. Prevalence of visual impairment in older people living with dementia and its impact: a scoping review. *BMC Geriatrics* 2023;23(1):63.

ZIN Verbetersignalement leeftijdsgebonden maculadegeneratie. Zinnigezorg|ICD-10: VII H35.3. Zorginstituut Nederland 2021.

Bijlage A Vragenlijst orthoptisten

ENQUÊTE ORTHOPTISTEN

Welkom bij deze enquête over de arbeidsmarkt voor orthoptisten. De enquête bestaat uit verschillende onderdelen met een aantal vragen, namelijk:

- Achtergrondgegevens zoals uw leeftijd en opleidingsachtergrond
- Uw huidige, of wanneer u momenteel niet (meer) werkt als orthoptist, vroegere werksituatie
- Enkele toekomstverwachtingen met betrekking tot uw eigen werkzaamheden als orthoptist.

Wanneer u momenteel niet actief bent als orthoptist, zal de enquête automatisch enkele van de vragen overslaan zodat u alleen de vragen krijgt die voor u van toepassing zijn.

U kunt de vragenlijst tussentijds afsluiten en later weer verder gaan. Uw antwoorden worden automatisch bewaard. Deze vragenlijst hebben we zo kort mogelijk gehouden, u hoeft maximaal 9 vragen te beantwoorden.

Wanneer u vragen heeft over het invullen van de enquête of over het onderzoek, dan kunt u contact opnemen met:

Elize Vis (onderzoeker Nivel)

Voor dit onderzoek hebben we toestemming nodig voor het verwerken van de ingevulde gegevens. Waarvoor u toestemming geeft, leest u hieronder. Daarna kunt u aangeven of u hiermee instemt.

- Wij gaan vertrouwelijk met uw gegevens om. De antwoorden op de vragenlijst kunnen niet door de onderzoekers gelinkt worden aan persoonsgegevens. Persoonsgegevens worden ook niet langer bewaard dan nodig (na afronding van het onderzoek worden deze vernietigd).
- Na afloop van het onderzoek worden alle antwoorden, die op de vragen gegeven zijn, geanalyseerd en het resultaat hiervan wordt gepubliceerd in openbare rapportages op de Nivel website. De gegevens in die rapportages zijn in geen geval naar individuen te herleiden. Dat principe hanteren wij ook in onze communicatie met de opdrachtgever van dit onderzoek en andere belanghebbende partijen.
- De antwoorden die u op de vragen geeft slaan wij op en bewaren deze tien jaar. Het is nodig om uw gegevens zo lang op te slaan, omdat de analyse van de gegevens in die periode opnieuw moet kunnen worden gedaan als hier aanleiding toe is. Dit is goed gebruik in wetenschappelijk onderzoek.
- Als u klachten heeft over de toepassing van de privacy dan kunt u hierover contact opnemen met onze functionaris gegevensbescherming.

Ik geef toestemming voor het verwerken van mijn gegevens:

- Ja
- Nee

DEEL 1: ACHTERGRONDGEGEVENS

1. Wat is uw geboortjaar?

- 1930-2010

2. Kunt u aangeven wanneer u bent begonnen met de opleiding tot orthoptist en wanneer u deze heeft afgerond? Als u het niet precies weet, mag u ook een schatting invullen.

Startdatum (maand-jaar)

Einddatum (maand-jaar)

DEEL 2: UW WERKSITUATIE

3. Bent u momenteel werkzaam als orthoptist in Nederland? Met 'werkzaam zijn als orthoptist' bedoelen we dat u werk doet waarin u de achtergrond als orthoptist gebruikt. Dit kan dus ook een functie in onderzoek, bestuur of onderwijs zijn.

- Nee, momenteel niet (meer) werkzaam als orthoptist in Nederland
- Ja, momenteel werkzaam als orthoptist in Nederland

4. Bent u momenteel ook werkzaam als optometrist in Nederland?

- Nee, momenteel niet (meer) werkzaam als optometrist in Nederland
- Ja, momenteel werkzaam als optometrist in Nederland

NB: de volgende vragen gaan enkel over het deel dat u werkt als orthoptist in Nederland

5. Sinds wanneer bent u werkzaam als orthoptist in Nederland?

- 1960-2023

6. Kunt u hieronder aangeven hoeveel uur en fte u werkzaam bent als orthoptist? *Vul bij het aantal uur alle uren in die u als orthoptist werkt (dus inclusief eventuele administratie of overuren) en bij het aantal fte de omvang van uw contract.*

Aantal uur dat ik feitelijk werk als orthoptist per
week:

Aantal fte dat ik werk als orthoptist per
week:

7. In wat voor organisatie(s) bent u werkzaam als orthoptist? (meerdere antwoorden mogelijk)

- UMC
- Perifeer ziekenhuis
- Zelfstandig Behandel Centrum
- Optiekzaak
- Zelfstandige praktijk, maar geen optiekzaak
- Expertisecentrum slechtziendenzorg
- Onderwijsinstelling
- Onderzoeksinstelling
- Anders, namelijk:: _____

8. Tot welke leeftijd (ongeveer) denkt u te werken als orthoptist in Nederland?

9. Waarom verwacht u binnen 5 jaar te stoppen met werken als orthoptist in Nederland?

- Pensioen
- Ik zal alleen nog werken als optometrist
- Carrièreswitch
- Zwangerschap/ouderschap
- Ziekte/arbeidsongeschiktheid
- Volgen van een opleiding
- Anders, namelijk:: _____

10. Bent u ooit werkzaam geweest als orthoptist in Nederland?

- Nee
- Ja

11. In welke periode werkte u het laatst als orthoptist?

Van (jaartal)	Tot (jaartal)
_____	_____

12. Waarom werkt u momenteel niet als orthoptist in Nederland? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Pensioen
- Ik werk als optometrist
- Ander werk
- Zwangerschap/ouderschap
- Ziekte/arbeidsongeschiktheid
- Volgen van een opleiding
- Anders, namelijk:: _____

13. Bent u van plan in de komende 5 jaar (weer) als orthoptist te gaan werken?

- Ja
- Misschien
- Nee

14. Dit is de laatste vraag van de vragenlijst. Wanneer u opmerkingen heeft kunt u deze hieronder noteren:

Hartelijk dank voor uw deelname. Uw antwoorden zijn verstuurd.